

Joshua Trachtenberg

MĂGIE ȘI SUPERSTIȚIE LĂ EVREI

Un studiu asupra religiei populare

Traducere din limba engleză:
MARILENA CONSTANTINESCU

EDITURA HERALD
București, 2018

CUPRINS

PREFAȚĂ	9
Capitolul I - LEGENDA VRĂJITORIEI EVREIEȘTI	14
Capitolul II - ADEVĂRUL DIN SPATELE LEGENDEI	27
Magia evreiască	27
Magicianul	29
Interzis și permis	36
„Cel mai bine este să fim prevăzători”	41
Capitolul III - PUTERILE RĂULUI	44
Lumea de mijloc	44
Terminologie	47
Geneza demonilor	48
Atribute și funcțiuni	50
Demonii „evreiești”	55
Demoni „străini”	59
Capitolul IV - OMUL ȘI DEMONII	67
Atacul	67
Crizele	72
Posedarea spiritului	74
Incubi și sucubi	76
Deochiul	79
Cuvinte și blesteme	82
Capitolul V - SPIRITELE CELOR MORTI	88
Capitolul VI - PUTERILE LUI DUMNEZEU	98
Îngerii mijlocitori	98
Atribute și funcțiuni	103

Capitolul VII - „ÎN NUMELE LUI . . .”	110
Puterea numelui	110
Abracadabra	113
Golem	117
Evoluția magiei prin nume	121
Numele lui Dumnezeu	125
Numele îngerilor	135
Nume împrumutate	138
Capitolul VIII - BIBLIA ȘI MAGIA	142
Cuvântul lui Dumnezeu	142
Folosirea Cuvântului	147
Capitolul IX - PROCEDEUL MAGIC	154
Incantații	155
Numere	158
Arta magică	162
Magia simpatetică	166
Capitolul X - AMULETE	176
Obiecte materiale	176
Pietre prețioase	181
Amulete scrise	184
Pregătirea amuletelor	191
<i>Tefillin și Mezuzot</i>	193
Capitolul XI - RĂZBOIUL CU SPIRITELE	202
Apărarea religioasă	202
Apărările magice	207
Stratageme	213
Naștere, căsătorie și moarte	221
Nașterea	222
Circumcizia	223
Căsătoria	225
Moartea	228
Cadavrul	229
Înmormântarea	230
Capitolul XII - NATURA ȘI OMUL	236
Minunile naturii	236
Biologia populară. Procreația	240
A uita și a-și reaminti	247

Capitolul XIII - MEDICINA	251
Magia și doctorul	251
Cauzele bolii	256
Tratamentul	258
Câteva remedii eficiente	263
Ierburile	268
Capitolul XIV - DIVINAȚIA	271
Determinism versus liber arbitru	271
Semne	273
Artele previzionale	278
Prinții divinației	285
Necromanția	289
Comoara îngropată	292
Proba nevinovăției	295
Capitolul XV - VISELE	298
Visul în afacerile oamenilor	298
De unde vin visele	301
„Visele urmează interpretarea”	305
Tehnica interpretării	309
Divinația prin intermediul visului	312
Neutralizarea viselor ce prevestesc răul	316
Capitolul XVI - ASTROLOGIE	322
ANEXĂ - FORMAREA NUMELOR MAGICE	335
BIBLIOGRAFIE	343
A. Surse evreiești tipărite	343
B. Surse evreiești în manuscris	349
C. Literatură modernă	349
GLOSAR DE TERMENI EBRAICI	364

PREFĂȚĂ

A înțelege un popor – și, prin intermediul lui, a înțelege umanitatea – înseamnă a vedea viața acestui popor în ansamblu. Aceasta a fost o sarcină extrem de dificil de îndeplinit atunci când a fost vorba despre evrei, pentru că viziunea lumii asupra lor a fost întunecată de ochelari cu lentile de culoarea prejudecății. Dacă, pe de o parte, prejudecățile cristologice și antisemite au dezvăluit doar o hoardă infamă de blasfemiatori și paraziti, pe de altă parte, o perspectivă istorică limitată de Scriptură a înfățișat o bandă exaltată de profeți, vânați și persecutați probabil ca urmare a viziunii și temerității lor. Între aceste două extreme – care i-au condamnat pe evrei deopotrivă la cea mai nefericită existență – ca un popor normal, cu toate defectele și virtuțile umanității, el și-a continuat cursul normal de-a lungul istoriei oricât de anormale ar fi fost condițiile pe care trebuia să le înfrunte. Aceasta este poate cea mai mare realizare a evreimii – care deși a trebuit să facă față unui mediu permanent ostil, cu care toate popoarele au trebuit să se confrunte, și-a păstrat totuși echilibrul, a rămas un membru normal al familiei umane, ajungând chiar până la a avea în plus, pe lângă straniile sale virtuți și defecte, și toate rătăcirile obișnuite ale neamului omenesc.

Poporul evreu nu a încetat să trăiască și să se dezvolte de când a fost scris Noul Testament. Cei două mii de ani care au trecut de atunci au cunoscut o constantă expansiune și dezvoltare a vieții sale interioare. Au fost promovate concepte religioase noi, cele vechi au fost dezvoltate, existând întotdeauna efortul de a face din acestea mai mult decât niște simple concepte, de a le împleti cu tiparul vieții cotidiene, în așa fel încât evreul să-și poată trăi religia. Acest lucru a constituit

trista neînțelegere a legalismului din iudaism. Dar, pe lângă această dezvoltare formală, a existat și o elaborare constantă a ceea ce putem numi „religie populară” – concepții și practici care n-au avut niciodată parte de o deplină aprobare din partea conducătorilor religioși, dar care însă s-au bucurat de o popularitate atât de mare, încât n-au putut fi excluse în totalitate din sfera religiei. De felul acesta au fost credințele cu privire la demoni și îngeri dar și multe obiceiuri superstițioase fondate pe aceste credințe, care, pe căi mai mult sau mai puțin ocolite, au devenit o parte a iudaismului; rămase la periferia vieții religioase, practicile magice nu s-au desprins niciodată complet de dogmele credinței, dogme pe care însă le-au întins până aproape de punctul de rupere. Dacă numim aceste lucruri „religie populară” este pentru că ele exprimau poziția comună a oamenilor în opoziție cu atitudinea Sinagogii în privința universului.

Rabinii au încercat să stârpească aceste practici sau cel puțin să le schimbe caracteristicile lor ofensive, însă eforturile lor au avut doar un succes neînsemnat și fiind deseori obligați să acorde elementelor acestei religii populare recunoașterea și acceptarea. „Este mai bine ca Israel să păcătuiască fără să-și dea seama decât să încalce legea în mod conștient.”

În această privință, istoria gândirii evreiești curge asemănător cu cea a tuturor popoarelor. Pretutindeni oamenii obișnuiți au existat într-un plan intelectual și spiritual numai și numai al lor, și numai în secolele mai recente adevărata știință și religie și-au croit drum prin concepțiile populare despre univers, aducându-le mai aproape – chiar dacă doar puțin – de ceea ce numim punctul nostru de vedere modern, raționalist. În cultura evreiască, acest aspect al religiei populare și al științei populare a fost extrem de neglijat. Tendința a fost de a atribui poporului evreu ca întreg ideile câtorva gânditori progresiști, de a investiga filozofia, misticismul și legea, creațiile religioase și culturale ale elitei intelectuale – studii valoroase dar care, totuși, nu permit înțelegerea vieții interioare a oamenilor.

Cartea de față oferă o contribuție la înțelegerea iudaismului popular, a credințelor și practicilor care au exprimat în modul cel mai

elocvent sufletul popular, a tuturor ciudățeniilor care, asociate cu programul istoric al credinței evreiești, au alcătuit religia de zi cu zi a poporului evreu. Oricum, în măsura în care este esențial, trebuie subliniat că ea nu descrie decât acest aspect al iudaismului, un aspect care nu e pe de-a-ntregul legitim; celălalt a fost descris în numeroase alte lucrări, competente și pertinente.

Materialul prezentat aici este selectat din literatura evreimii germanice – evreimea din Germania, Franța de Nord, Anglia, Austria, Polonia, care, între secolele al XI-lea și al XVI-lea, din punct de vedere cultural și istoric, a constituit o singură comunitate. Termenii „medieval” și „Evul Mediu” sunt folosiți în carte cu referire la această perioadă. Istoria culturală a evreimii nord-europene a început să se dezvolte abia în secolul trecut, deși comunitatea exista cu mult înainte și și-a păstrat aspectul medieval până în secolul al XVI-lea și până cu mult mai târziu în anumite locuri. Oricum, anul 1600 sau cam pe acolo, a fost ales ca fiind *terminus ad quem* pentru că, pe perioada secolului următor, așa-numita Cabală lurianică, ce provine din Safed, a introdus o serie de elemente și accente noi. În jurul aceleiași perioade, centrul vieții evreiești se muta către est, supunându-se astfel din ce în ce mai mult influenței culturilor slavone. Până în jurul anului 1600, comunitatea nord-europeană a rămas complet omogenă și germanică.

Dar, pentru o prezentare completă a subiectului, trebuie neapărat să ne întoarcem la perioadele de mai înainte; Biblia și, în mod predominant, tradiția talmudică și gaonică, au exercitat o influență profundă și determinantă asupra vieții medievale evreiești. Ar fi zadarnică încercarea de evaluare a magiei și superstiției evreiești medievale fără a se acorda importanța cuvenită surselor mai vechi, din care mare parte din acestea derivă. (Ar trebui notat că, de obicei, se consideră că perioada talmudică s-a încheiat în jurul anului 500 d.Hr.) Și poate fi adăugat faptul că materialul prezentat aici încă posedă o anumită contemporaneitate. Pentru a-l cita pe Marvin Lowenthal, „evreimea ortodoxă, așa cum o cunoaște lumea occidentală astăzi, este în mare măsură succesoarea, dacă nu chiar creația evreimii germane.”

Un studiu asupra evreimii germanice din Evul Mediu înfățișează originea și însemnătatea multor practici din ziua de astăzi.

Superstiția și magia biblică au fost cercetate în profunzime de o serie de cărturari; perioada talmudică a fost, de asemenea, examinată cu atenție, chiar dacă nu cu același zel; perioada gaonică, din păcate, a primit mult mai puțină atenție. Cât privește Europa de Nord în perioada Evului Mediu, un singur capitol, deschizător de drumuri, foarte util, dar în mod inevitabil limitat, din *Geschichte des Erziehungswesens und der Cultur der abendländischen Juden* a lui Moritz Güdemann a trebuit să fie suficient. Sper că prezenta lucrare va ajuta la umplerea golului din felul cum înțelegem evreul medieval.

Evreimea a fost împărțită în două grupuri mari, *sefarzii*, ce reprezintă cultura Europei de Sud (Spania, Africa de Nord, Italia și, în zilele noastre, țările Mediteranei de est), și *așkenazii*, ce provin de pe meleagurile germanice și care constituie astăzi cea mai mare parte a evreilor din Europa și din Americi. Diferența este una foarte superficială pentru că, la bază, aceste grupuri constituiau unul și același lucru, prin credința față de aceeași lege și tradiție, existând între ele un accelerat schimb de idei și literatură, lucru care a reușit să le mențină unite între faldurile cuprinzătoare ale iudaismului. Dar sunt diferențe de notat, diferențe de ton cultural care, în mod clar, reflectă mediile în care aceștia trăiau. Evreimea meleagurilor musulmane și-a adus aportul la înflorirea filozofiei, poeziei, științei evreiești și a misticismului iudaic. Nordul a produs talmudiști și o superstiție și o magie înfloritoare.

De-a lungul acestei cărți se desfășoară firul remarcii din *Sefer Hasidim*, „Așa cum fac neevreii, așa fac și evreii.” Ideea că evreul de ghetou al Europei medievale a fost complet exclus din caracterul epocii sale este falsă. Oamenii erau într-un contact zilnic unii cu alții, iar ideile și mișcările care au măturat Europa au invadat de asemenea și ghetoul. Evreii constituiau o parte integrantă a Europei medievale, iar cultura lor reflecta, așa cum într-o anumită măsură a și influențat, toate forțele operative foarte importante ale culturii din acea perioadă. Așa a fost mai ales în Germania – și nicăieri nu este mai evident decât în credințele populare, că acest lucru constituie numitorul co-

mun printre oameni. Magia și superstiția evreiască reprezintă o altă viziune, dintr-un punct de vedere necercetat până în zilele noastre, asupra Europei medievale.

În încheiere, sper că cititorii acestei cărți vor găsi în ea un mic aport la cunoașterea istoriei gândirii, nu doar a gândirii evreiești, ci și a gândirii umane. Pentru că magia și superstiția sunt universale și uniforme în manifestările lor și constituie un capitol important în progresul ideilor omului; acele variații minore care apar ici și colo nu sunt decât reflexii ale infinitei varietăți și ingeniozități a minții umane. Lynn Thorndike a efectuat un studiu exhaustiv și rodnic asupra *Istoriei magiei și științei experimentale* în Europa medievală ca unul din aspectele istoriei gândirii. Dați-mi voie să-mi exprim dorința ca această carte să fie privită drept o anexă a acestei lucrări.

Îmi rămâne plăcuta datorie de a-mi îndeplini multele obligații de recunoștință. Sunt profund îndatorat profesorilor Salo W. Baron și Lynn Thorndike de la Universitatea din Columbia și profesorului Louis Ginzberg de la Seminarul Teologic Evreiesc, care au citit manuscrisul și au venit cu multe sugestii folositoare. Mulțumirile mele se cuvin, de asemenea, profesorului Alexander Marx și personalului Bibliotecii Seminarului Teologic Evreiesc pentru sprijinul lor prompt în folosirea bogatei colecții a acestei instituții; domnului Louis Margolis, care și-a asumat cu atâta bunăvoință greaua povară de a alcătui indexul; și membrilor congregației mele, *Brith Shalom*, din Easton, Pennsylvania, care mi-au asigurat tihna necesară pentru a mă ocupa de această lucrare și care au asigurat publicarea ei. Cea mai mare recunoștință este față de soția mea; ea are la această carte o contribuție mai mare decât puterea mea de a mulțumi.

LEGENDĂ VRĂJITORIEI EVREIEȘTI

Anormala poziție a omului evreu în cadrul lumii moderne nu prezintă nimic altceva decât o reactualizare a destinului ce cu încăpățănare i-a purtat pașii, mereu printre oameni străini și ostili. Oricum, în nici un alt timp și în nici un alt loc, statutul și situația sa dificilă nu s-au manifestat atât de unic ca în perioada medievală a Europei. Esența acestei unicități rezidă în relația ambiguă pe care acesta o are cu societatea creștină în cadrul căreia el își duce existența precară, pe de-o parte influențată de toate acele forțe obiective care i-au modelat și construit mediul în care trăiește, iar pe de altă parte izolat însă de acest mediu, prin zidurile de netrecut ale suspiciunii și animozității. Persistența încăpățânată în acea „diferență”, deosebire religioasă și culturală a sa față de civilizația creștină intolerantă a timpului, aversiunea dogmatică față de el, stimulată de biserică, statutul său de minoritate combinat cu o efectivă competiție economică cu vecinii săi neevrei, toate acestea împreună au dus la o atitudine de invidie și ură față de el.

Însă doar aceste lucruri nu ne spun întreaga poveste; trebuie să adăugăm un nou element la complexul psihologic care a determinat atitudinea creștinilor față de omul evreu – un element care în zilele noastre și-a pierdut forța în cadrul complexului antisemit, dar care în timpul Evului Mediu era foarte răspândit. Pentru că acest element a contribuit la apariția sentimentului de teamă, chiar de spaimă superstițioasă, într-o vreme în care superstiția era credința predominantă nu numai pentru mase ci și pentru elita conducătoare.

În acea perioadă vrăjitoria constituia un fenomen cu adevărat real și terifiant, mulți creștini ai Evului Mediu considerând evreii ca fiind magicieni prin excelență. Jurământul de credință față de Satana, atribu-

it evreilor cu o insistență ce aproape că a făcut să dispară adevărata sa implicație, nu a fost doar un aspect al invectivelor sau retoricii. Satana era cea mai înaltă sursă a magiei, el operând numai prin voința sa diabolică. Scriitorii creștini s-au exprimat foarte clar în privința faptului că aceasta este legătura, elementul la care ei fac referință. Autoritățile laice și religioase au acționat de nenumărate ori împotriva evreilor pornind de la acest lucru, iar Inchiziția s-a auto-proclamat deseori ca fiind puterea care trebuie să pună în aplicare restricțiile legii ecleziastice ce îi excludeau pe evrei de pe terenurile ei legitime de vânătoare.

Masele populare au profitat imediat de posibilitatea rezultată din aceste acuzații, mulțimea atacând evreii imediat ce o asemenea acuzație era aruncată asupra acestora. Cităm doar un exemplu: cel mai violent atac al unei mulțimi de oameni asupra evreilor aflați în Anglia, care depășea ca număr toate comunitățile evreiești și care a avut ca rezultat un bilanț tragic de martiri, s-a declanșat în decursul ceremoniei de încoronare a lui Richard I, ce a avut loc la Londra în data de 3 septembrie 1189. Cu acea ocazie, o delegație de evrei care aducea daruri și oferea supunerea evreilor față de Richard I, a fost alungată de la palat fiind acuzată public de a-și fi aruncat farmecele și vrăjitoriile asupra proaspătului rege încoronat, fiind ca urmare atacată de mulțime; pornirile violente s-au răspândit rapid în oraș iar mai apoi în întreaga țară, fiind nevoie de mai bine de jumătate de an pentru a înceta, lăsând în urmă un șir de masacre oribile. Astfel de manifestări, în mai mică sau în mai mare măsură, erau un rezultat imediat al unor astfel de acuzații.

Caracteristica frapantă a spaimei creștinilor față de vrăjitoria evreiască este că ea nu se manifesta doar față de anumiți evrei, care au folosit-o în acțiunile lor, ci se aplica față de poporul evreu, în totalitatea lui. În consecință, orice acțiune a unui evreu, chiar nevinovată dar care e mai ciudată în sine, este deschisă suspiciunii de a fi considerată un instrument diabolic, folosit pentru lucrări de magie împotriva creștinilor. Obiceiul de a arunca un bulgăre de pământ peste umăr atunci când se ia parte la o ceremonie funerară, a dus la acuzația de vrăjitorie la Paris în primii ani ai secolului al XII-lea, și care ar fi putut avea consecințe grave dacă un anume rabin Moses b. Yehiel nu ar fi reușit să-l convingă

pe rege de caracterul total nevinovat al acestui obicei. Obiceiul de a se spăla mâinile la întoarcerea de la cimitir a dat naștere la aceeași suspiciune de vrăjitorie și a provocat unele scene sângeroase.

Acest fel de acuzații au devenit atât de oneroase, încât rabinii Evului Mediu au găsit că este necesar – forțați în această privință, fără îndoială, de opinia publică evreiască – să se renunțe la unele dintre aceste obiceiuri. În cazul bulgărelui de pământ aruncat peste umăr deși „mulți au fost obligați să nu mai respecte acest obicei de teamă că neevreii îi vor acuza de vrăjitorie”, obiceiul a reușit să reziste în ciuda fricii. Dar în cazul altor exemple frica a fost cea care a triumfat. Ritualurile de dimineață al „înfășurăturii capului” sau „răsturnatul patului” au devenit caduce din acest motiv în Evul Mediu. În perioada talmudică, frica de astfel de acuzații a făcut ca autoritățile evreiești să-l scutească pe capul familiei de la ritualul „cercetării plămădelii” din ajunul Paștelui evreiesc, în locurile unde se trăia în comun cu neevrei; în Evul Mediu a avut loc o puternică mișcare, dar nereușită, de a suspenda întregul ritual, chiar și în casă, „pentru că avem menajere neevreice în casele noastre” care ar putea da alarma. În Provence, curățarea rituală a cuptorului public în vederea pregătirii bucatelor pascale a fost eliminată „din cauza suspiciunii de vrăjitorie din partea neevreilor”. Dacă se aprindea vreun foc într-o casă evreiască, proprietarul acesteia trebuia să nu se aștepte la nici un fel de milă din partea mulțimii, pentru că el era considerat un vrăjitor care căuta să distrugă creștinătatea, iar pedepsirea sa era de regulă concomitentă cu nelegiuirea sa. Rabinii acelor timpuri erau din această cauză neobișnuit de toleranți cu încălcarea interzicerii de a se stinge focul în timpul Sabatului și de Ziua Căinței. La cel mai mic pericol ei lăsau la o parte această interdicție

„pentru că aceasta este o chestiune de viață și de moarte, pentru că ei ne acuză și ne persecută”.

Citim undeva despre un miel, sacrificat pentru împlinirea unei obligații rituale, ce a fost tăiat în bucăți în taină și apoi incinerat,

„astfel încât acest lucru să nu devină cunoscut, și să spună că:
«acest lucru s-a făcut cu scop vrăjitoresc»”.

La asemenea măsuri trebuiau să recurgă evreii stăpâniți de frica de a da naștere suspiciunilor vecinilor lor.

Evreii erau loviți cu pietre din cauză că erau considerați a fi vrăjitori. Dar este nevoie de o foarte puțină cunoaștere a naturii umane pentru a crede că acest viciu a devenit o virtute, atunci când înșiși creștinii au avut nevoie ca alături de ei să se găsească un expert în magie. Dacă evreii erau magicieni, iar fiecare acțiune o vrăjitorie a lor, atunci instrumentele lor de magie puteau la fel de bine să facă bine, nu doar rău. R. Isaac b. Moses din Viena, în timpul celui de al XIII-lea secol spune că odată, pe când se afla la Regensburg în vacanță,

„un neevreu foarte influent din acel oraș s-a simțit extrem de rău și i-a ordonat unui evreu să-i dea din vinul său să bea, (pentru că altfel va muri); și i-am dat acelui evreu permisiunea de a-i trimite din vinul său (deși era zi de sărbătoare) pentru a preîntâmpina orice pericol, deși unii nu au fost de acord și s-au împotrivit acestui lucru.”

Aparent, vinul evreiesc posedă puteri oculte vindecătoare; poate că acel neevreu se referea la vinul ce fusese binecuvântat de evrei. Ar fi interesant de știut dacă a fost de vreun folos pentru însănătoșire, însă R. Isaac nu ne spune mai departe întâmplarea.

Mezuzahul (o anumită inscripție cu temă biblică aflată pe ușa de la intrare) a fost de asemenea un obiect al suspiciunii și în același timp, un obiect al dorinței. Știm că el a fost considerat de către creștini ca fiind un instrument magic, pentru că un cărturar din secolul al XV-lea îi îndemna pe cititorii săi să aplice un *mezuzah* pe ușile lor, chiar și atunci când aceștia locuiau într-o casă deținută de un neevreu, în ciuda faptului că proprietarul casei ar fi putut să-i acuze de vrăjitorie. Într-adevăr, evreii din zona Rinului au trebuit să-și acopere *mezuzahurile* la un moment dat, deoarece un scriitor din secolul al XIII-lea se plângea că

din răutate și pentru a ne agasa, creștinii înfingeau cuțite în deschisă zătura *mezuzahului* și tăiau în bucăți manuscrisul.

Din răutate, fără îndoială – însă reputația de obiect magic al *mezuzahului* trebuie să fi împrumutat setei lor de răzbunare o forță specială. Cu toate astea, unii creștini aflați în funcții înalte nu erau deloc refractari la a folosi ei înșiși aceste instrumente magice. Către sfârșitul secolului al XIV-lea, episcopul de Salzburg i-a cerut unui evreu să-i dea un *mezuzah* să și-l pună pe poarta castelului său, însă autoritățile rabinice, la care evreul a mers pentru a cere sfatul, au refuzat să îngăduie o asemenea înjosire strigătoare la cer a unui simbol religios atât de distinctiv.

În mod special în domeniul medical, reputata măiestrie a evreilor a fost chemată să facă miracole. Conform părerilor populare, demonii și magia erau cel mai des responsabili pentru apariția bolii, iar medicina constituia deci domeniul legitim al vrăjitorului. Medicii evrei, deși nu erau în nici un caz scutiți de această atitudine generală de superstiție, erau printre reprezentanții de rang înalt al medicinei științifice din ținuturile germanice. Vasta lor cunoaștere a limbilor, posibilitatea de a avea lucrări arabe și grecești în traducere ebraică, disponibilitatea lor de a călători peste hotare pentru a studia, libertatea lor față de superstiția încurajată de biserică în legătură cu vindecările miraculoase, relicve, și altele de această factură, toate aceste lucruri împreună au conspirat deseori, făcând din ei practicanți mult mai eficienți decât competitorii lor neevrei. În mod paradoxal, pregătirea lor științifică i-a făcut să fie în ochii populației niște magicieni superiori, iar fiecare triumf al științei medicale nu a făcut altceva decât să le consolideze evreilor reputația de vrăjitori.

Aceste lucruri scot în evidență popularitatea medicilor evrei în partea de nord a Europei din acea perioadă, în ciuda stringentelor interdicții ale bisericii – reiterate în mod constant de către concilii (Viena 1267, Basel 1434) și de papi –, în ciuda avertismentelor clerului că acești evrei își vor întoarce magiile lor împotriva pacienților. Dar cine și-ar fi riscat viața punând-o în mâinile unui medic creștin de nivel inferior de dragul unei doctrine teologice, atunci când un foarte priceput

doctor-magician evreu putea fi consultat? În 1657, când unui doctor evreu i s-a dat permisiunea să își exercite meseria în orașul Halle din Șvabia, clerul și-a rezumat poziția într-o declarație publică: „Mai bine mort cu Hristos decât sănătos cu un medic evreu”! Dar această pioasă preferință a fost valabilă doar pentru scurtă vreme; căci atunci când era cazul, sprijinul lui Satana nu era refuzat. Pentru cei care sunt interesați, există o listă a medicilor evrei care și-au desfășurat activitatea în Europa de Nord în timpul Evului Mediu. Știm despre ei doar pentru că numele lor au fost păstrate în documentele creștine, în care se găseau înregistrate serviciile acestora aduse conducătorilor și prelaților creștini, rețetele sau pierderea privilegiilor, sau ocazionalele recompense tragice dobândite în urma eforturilor lor. Din cauza faptului că pacientul risca să-și piardă viața atunci când chema un medic evreu, medicul evreu și-o risca și el pe a sa atunci când își sufla mânecele și se apuca de lucru. Atunci când serviciile sale se încheiau cu bine, el era un magician și se putea aștepta să fie tratat ca atare, cu teamă, respect și animozitate; dacă dădea greș, el era un magician care trebuia să se aștepte să fie chemat pentru a plăti imediat pentru nesăbuiința sa. Primul medic evreu de care am auzit în Occident se numea Zedekiah, medic la curtea împăratului Carol Pleșuvul spre sfârșitul secolului al IX-lea, magician, bineînțeles, cât și – sau din această cauză? – medic. El a avut un sfârșit tragic: acuzat că l-a otrăvit pe împărat în 877, cu siguranță că a suportat o pedeapsă pe măsură.

O altă formă pe care incriminarea de vrăjitorie a luat-o în Evul Mediu a fost permanenta acuzație că evreii îi otrăveau pe dușmanii lor. Nu doar medicii erau acuzați că îi otrăveau pe pacienții lor, ci toți evreii în general erau considerați adepți ai acestei arte. În ținutul Rinului, în 1090, aflăm despre evrei care făceau comerț cu diferite leacuri și pomezi, și pentru că acele componente exotice ale farmacopeei medievale erau aduse din Răsărit, putem presupune că în acea perioadă astfel de produse făceau parte din stocul obișnuit al evreilor comercianți. Auzim destul de des despre evrei care făceau un astfel de comerț pe teritoriile germanice.